

СХЕМИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА ЩОДО ОСТАННІХ ТЕНДЕНЦІЙ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА СПОСІБ ДІЇ (MODUS OPERANDI)

АННІІНА ЙОКІНЕН ТА АННА-ГРЕТА ПЕККАРІНЕН

У цій аналітичній записці підсумовані основні висновки звіту «Схеми експлуатації – тенденції у сфері торгівлі людьми та спосіб дії у Фінляндії, Латвії, Естонії, Польщі та Україні» під редакцією Анни-Грети Пеккарінен й Аннііни Йокінен.

Означення

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ДЛЯ ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ – це серйозна експлуатація людської праці з метою отримання фінансової вигоди. Зазвичай жертв такої торгівлі людьми примушують працювати протягом тривалого часу за малу заробітну плату або взагалі без неї. До них можуть застосовувати насилля, погрози, тримати у борговій залежності, а також обмежувати свободу пересування.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ може проявлятися в тому, що людину примушують до проституції, експлуатують у секс-індустрії або піддають іншим формам сексуального насильства.

Вступ

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЗУМОВЛЕНА можливістю заробляти на цьому гроші. До тих, хто отримує прибуток від торгівлі людьми, належать не лише кримінальні організації, а й легальні суб'єкти та комерційні компанії.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ – це гендерне явище. Жертвами торгівлі людьми для сексуальної експлуатації здебільшого є жінки та дівчата, тоді як багато з встановлених жертв торгівлі людьми для трудової експлуатації – чоловіки.

В ОСНОВНОМУ, МЕХАНІЗМ торгівлі людьми тягне за собою різні витрати на кожній стадії цього процесу: вербування, транспортування й експлуатація. Ці витрати часто лягають на плечі самої жертви і можуть бути замасковані та завищені, через що жертва стає значно обтяжена боргом, що робить її набагато вразливішою для експлуатації.

**#ELECT
THB**

Enhanced Law Enforcement
Cooperation and Training on
Trafficking in Human Beings

ПРОЄКТ ELECT THB (від англ. «Enhanced Law Enforcement Cooperation and Training on Trafficking in Human Beings») – «Посилення

співпраці правоохоронних органів та навчання у сфері торгівлі людьми») розроблений, щоб покращити виявлення та розслідування випадків торгівлі людьми з метою сексуальної і трудової експлуатації, а також для посилення співпраці між правоохоронними органами та іншими ключовими суб'єктами задля боротьби з такою експлуатацією в Естонії, Латвії та Фінляндії.

Цей проєкт фінансується Фондом внутрішньої безпеки Європейського Союзу – Поліція, Грантова угода номер 101021497.

THE CONTENT of the publication represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Торгівля людьми для трудової експлуатації

ЗЛОВЖИВАННЯ ПІД ЧАС наймання на роботу – це один із ключових факторів ризику трудової експлуатації та торгівлі людьми: збір завищених або вигаданих внесків за бронювання робочого місця, проїзні документи, «витрати на обслуговування» тощо. Через це працівник може стати боржником, а отже, більш вразливим для подальшої експлуатації.

ШУКАЧІ ПРИТУЛКУ ТА нелегальні мігранти можуть почуватися змушеними прийняти пропозиції роботи з поганими умовами. Нелегальні мігранти часто не бажають повідомляти навіть про серйозне насильство, якщо це може призвести до їх депортації.

СОЦІАЛЬНО МАРГІНАЛІЗОВАНІ ОСОБИ, такі як безпритульні, люди із різними формами наркотичної залежності, або люди, що недавно звільнилися з в'язниці, можуть стати мішенню для злочинців, які користуються психологічною або соціально-економічною вразливістю своїх жертв.

ДОМАШНЯ ПРАЦЯ СТВОРЮЄ специфічні ризики, оскільки така форма зайнятості прихована від правоохоронних органів та громадськості, у багатьох країнах вона є частиною тіньової економіки.

ТОРГОВЦІ ЛЮДЬМИ ТА особи, що займаються трудовою експлуатацією людей, використовують різноманітні схеми та бізнес-структури, щоб приховувати свою незаконну діяльність, ухилятися від сплати податків та соціальних зборів з метою отримання якомога більшого прибутку.

До них належать:

СХЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З шахрайським оформленням працівників: наймання гнучкої робочої сили та недоплата таким особам через нижчий рівень заробітної плати у країні їхнього походження.

ПРИМУСОВА АБО ФІКТИВНА самозайнятість: ситуація, коли умови праці нагадують трудові відносини, але працівник є самозайнятим на папері, а отже, несе відповідальність за ризики та зобов'язання, пов'язані із самозайнятістю, тоді як роботодавець може скоротити свої витрати.

СХЕМИ СУБПІДРЯДУ ТА використання підставних компаній: застосування таких схем для того, наприклад, щоб приховати працевлаштування мігрантів із третіх країн, які не мають права на роботу, шляхом їх наймання через ланцюг субпідряду, який веде до іншої країни (зазвичай країни ЄС).

ШАХРАЙСТВО З ВИПЛАТАМИ, як-от відкати із заробітної плати: щомісячна оплата працівникам здійснюється за всіма стандартами, але, наприклад, з вимогою повернути частину заробітної плати готівкою або ж вимагати завищену плату за проживання, транспорт, інструменти, робоче обладнання тощо.

ІНШІ СХЕМИ/ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ з трудовою експлуатацією, наприклад, відмивання грошей, бухгалтерське шахрайство, підробка документів, хабарництво і вимагання.

Торгівля людьми для сексуальної експлуатації

НЕЗВАЖАЮЧИ НА ТЕ, що спосіб дії у торгівлі людьми з метою трудової експлуатації і спосіб дії у торгівлі людьми для сексуальної експлуатації відрізняються один від одного, вони також мають багато спільного.

ВЕРБУВАННЯ ПОТЕНЦІЙНИХ ЖЕРТВ переважно здійснюється онлайн. Тих, хто шукає можливості в секс-індустрії, часто вербують за допомогою фальшивих обіцянок: прибувши до іноземної держави, не маючи грошей або місцевих зв'язків, ці особи змушені терпіти умови, набагато гірші за ті, які були узгоджені спочатку.

ПОВ'ЯЗАНА З ЕКСПЛУАТАЦІЄЮ діяльність, що відбувається онлайн, набуває все більшого поширення: реклама послуг жертв торгівлі людьми часто розміщується на тих самих сайтах, що й інші оголошення про продаж сексуальних послуг, – це ускладнює завдання для органів влади у виявленні тих оголошень, які стосуються саме торгівлі людьми. Онлайн-трансляції матеріалів сексуального характеру створюють аналогічні проблеми, оскільки складно визначити, чи добровільно людина це робить.

ПРИМУСОВИЙ ШЛЮБ – це ситуація, в якій шлюб укладається без добровільної та повної згоди однієї або обох сторін, або коли одна або обидві сторони не можуть розірвати шлюб. У випадках торгівлі людьми з метою примусового шлюбу жертви зазвичай залежать від свого чоловіка або дружини через гроші, житло, харчування, дозвіл на проживання. Вони також можуть стикатися з різними формами експлуатації: від сексуальної експлуатації до примусової праці та домашнього рабства.

Ключові особливості:

ДІТИ ТА МОЛОДІ люди є вразливими до сексуальної експлуатації, а також до експлуатації у примусовому жебракуванні та кримінальній діяльності. Зокрема, у зоні ризику перебувають діти, які втекли з дому, прийомної родини або інтернатної установи.

ШИРОКО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ ТАК званий метод коханця, тут йдеться про практику, коли злочинець, зазвичай чоловічої статі, зваблює молодих вразливих дівчат і хлопців, удаючи, що має до них романтичний інтерес, а зрештою експлуатує їх.

ЧАСТО ТОРГОВЦІ ЛЮДЬМИ використовують психологічний примус та створюють травматичну прив'язаність, щоб контролювати своїх жертв у складних формах, які буває важко виявити, наприклад, через ізоляцію, погрози та приниження в комбінації з періодичними проявами доброти до жертви.

ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ можуть експлуатувати в різний спосіб. Наприклад, жертв сексуальної експлуатації можуть змушувати підписувати документи для створення шахрайських компаній, брати на них кредити та кредитні картки, або ж оформлювати матеріальну допомогу, якою потім користуються злочинці для фінансування своїх протизаконних дій.

ПОДІЇ ГЛОБАЛЬНОГО МАСШТАБУ:

Пандемія COVID-19 і вторгнення Росії в Україну

З 2014 РОКУ і до повномасштабного вторгнення у 2022 році українські чоловіки, жінки та діти піддавалися експлуатації і торгівлі як у межах України, так і за кордоном, з метою сексуальної і трудової експлуатації, наприклад, у сфері будівництва, виробництва та сільського господарства.

СТАНОМ НА КВІТЕНЬ 2023 року понад п'ять мільйонів біженців з України було зареєстровано для надання тимчасового захисту або аналогічних програм захисту в Європі. Директива ЄС про тимчасовий захист та комплекс заходів проти торгівлі людьми у країнах призначення потенційно знизили ризик експлуатації біженців.

НАРАЗІ ВИПАДКІВ ЕКСПЛУАТАЦІЇ або торгівлі біженцями з України в більших масштабах виявлено не було, однак ризик експлуатації лишається високим.

ВНАСЛІДОК ПАНДЕМІЇ COVID-19 обмеження на подорожі уповільнили рух людей через кордони, що потенційно впливає на експлуатацію місцевих мешканців/мігрантів, які вже проживають у країні.

У СВІТОВОМУ МАСШТАБІ спостерігалось зниження кількості встановлених жертв торгівлі людьми для сексуальної експлуатації. Це може вказувати на зниження сексуальної експлуатації, але ймовірніше те, що експлуатація перемістилася у менш видимі та менш безпечні місця, що ускладнює її виявлення.

ПІД ЧАС ПЕРІОДІВ локдауну проводилося менше інспекцій щодо умов праці. Багато компаній зазнали фінансових втрат і були змушені відправити працівників у неоплачувану відпустку. Деяким працівникам довелося шукати нові джерела прибутку, тоді як інші ризикували своїм здоров'ям, контактуючи з іншими людьми під час пандемії.

Погляд у майбутнє

ПАНДЕМІЯ COVID-19 і вторгнення Росії в Україну мали далекосяжні наслідки для глобальної економіки, а також вплинули на потік людей і товарів. На глобальному рівні та в Європі багато людей стали більш вразливими до торгівлі людьми й експлуатації через інфляцію, безробіття й конфлікт.

КРИТИЧНО ВАЖЛИВО СТЕЖИТИ за способом дії торговців людьми, посередників і комерційних компаній, які внаслідок цих криз можуть із більшою ймовірністю вдаватися до незаконних дій та експлуатації людей з метою максимального збільшення свого прибутку та водночас скорочення витрат.

Ключові рекомендації для тих, хто формує політику (policy makers):

☑ **ЗАБЕЗПЕЧИТИ ТЕ, ЩОБ** правоохоронні органи мали достатні ресурси та навички для розслідування та судового переслідування випадків торгівлі людьми у розумні строки. Також слід забезпечити ресурси для (міжвідомчої) роботи, що підвищує можливості органів влади розпізнавати нові тенденції та способи дії, пов'язані з торгівлею людьми.

☑ **ЗАБЕЗПЕЧИТИ ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ** для правоохоронних органів щодо динаміки торгівлі людьми, психологічного контролю і травматичної прив'язаності, а також із технік проведення процесуального інтерв'ю з чутливим ставленням до жертви.

☑ **ЗАБЕЗПЕЧИТИ ДОСТУП** до допомоги і правосуддя особам, які стали жертвами торгівлі людьми. Сюди може входити, наприклад, можливість подати заяву і отримати час на роздуми, дозвіл на проживання, юридична допомога, правовий захист, а також можливості для пошуку справедливого працевлаштування.